

DÁVID KINGA

Életmentő klasszikusok (nem csak) kamaszoknak

EGY KÍSÉRLETI KÖNYV MARGÓJÁRA IRODALOMTERÁPIÁS MEGKÖZELÍTÉSBEN

Alessandro D’Avenia¹ *L’arte di essere fragili. Come Leopardi può salvarti la vita*² könyve hónapokon át vezette az eladási könyvlistákat. A nem várt népszerűség szinte megmagyarázhatatlan, hiszen olyan korban zengi a törekenység *panegyricusát*, amely csakis a *hic et nunc*-ban hisz, és kizárólag a tökéletességet, a szépséget és az erőt hirdeti, így aztán a címben jelzett leplezetlen írói szándék fölöttébb anakronisztikus. Másrészt a XXI. század boldogságkereső embere számára a világirodalom egyik legnagyobb pesszimista költőjét kínálja modellként, ráadásul egy hagyományos műfajkategóriákba nem besorolható kísérleti „regény” formájában. Úgy tűnik, az olvasó egyetlen fogódzóját az a nehezen leküzdhető érzés adja, hogy – mindent egybevetve – mégiscsak egy lektúrt tart a kezében. Vagy mégsem? Jelen írásomban egy olyan olvasatot kívánok adni D’Avenia szövegéről, amely alkalmas lehet arra, hogy a nyelvi hozzáférhetetlenség teremtette zárt tér falán rést üssön az értelmezői önkény, mert hát ettől többre nehezen vállalkozhatnánk.

Mindenekelőtt magyarázatra szorul a címben jelzett „irodalomterápiás megközelítés”, hiszen az irodalomterápia alapvetően alkalmazott eljárás, amely a különböző regiszterű, műfajú és esztétikai értékű szövegeket a saját „terápiás” céljaira használja, de semmiképpen sem bújik ő maga olyan interpretációs vagy recepcióesztétikai elmélet köntösébe, amely a saját gyakorlati céljaitól függetlenül módon foglalkozik azokkal. A szóban forgó kifejezés viszont épp ezt sugallja. Jelentését ezért abban határoznám meg – és egyben ez a gondolatmenetem kiindulási pontja –, hogy D’Avenia könyve olvasható úgy is, mint egy, az irodalomterápia működésmódját következetesen alkalmazó szövegszervező(ő)és.

¹ Alessandro D’Avenia író, tanár és forgatókönyvíró nem teljesen ismeretlen a magyar olvasók előtt, írói pályája elején született két nagy sikerű felnövéstörténete magyar nyelven is hozzáférhető: *Fehér, mint a tej, piros, mint a vér* (ford. Gál Judit, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2011), *Senki sem tudja* (ford. Vaszócsik Crista, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2014). Azóta további öt könyve jelent meg, a többi között 2016-ban *L’arte di essere fragili. Come Leopardi può salvarti la vita* [A törekenység művészete. Hogyan mentheti meg Leopardi az életedet] (Mondadori: Milano, 2016), amelyből színpadi változat is készült.

² A könyvből vett részleteket saját fordításban idézem, az oldalszámot a jelzett kiadás alapján az idézet után, zárójelben közlöm.

A könyv tárgyának, a Giacomo Leopardival folytatott fiktív levelezésnek az ötletét a költő egyik megvalósulatlan vállalkozása, a *Lettera a un giovane del ventesimo secolo* (*Levél egy huszadik századi ifjúhoz*) adta. Leopardi hangja az intertextualitás játékan keresztül, az elbeszélő által narratívába öltve jelenik meg: a vele folytatott dialógus így fordul át egy egzisztenciális utazásba, amelynek során a szerző olyan kérdésekre keresi a választ, mint hogyan találhatunk rá és maradhatunk hűek az „elhívásunkhoz”, hogyan tudjuk elfogadni a törekenységünket, az elmúlást, és létezhet-e tartós boldogság. Az író-elbeszélő centrális figurája köré írt hermeneutikai hurok kibogozását a szövegekkel kapcsolatba lépő olvasó érzelmi megindultságának és a következőben generálódó jelentéseknek narratívává emelése teszi lehetővé. Az egymásra rétegződő és egymást átszövő vendégszövegek között az olvasó-tanár-író D’Avenia közvetít, az eredményként született összetett szövegvilág lényege pedig nem pusztán egy költő biográfiája, hanem „egy egyetemes és lehetséges életrajz, mivel a fejezetek a bölcsőtől a sírig mindenki életének korszakaiból állnak”.³ E mindenki történetébe pedig valamennyien olvasóként lépünk be, hogy jelentéssel töltsük meg a saját és egymás történeteit:

A klasszikusok azért aktuálisak, mert akkor is átélhetővé teszik számunkra a valóságot, amikor már nem tudjuk megtenni, mert nincsenek meg a megfelelő szavak. Leopardi elmozdított és megváltoztatott engem, szavakat adott ahhoz, hogy az emberi állapotot annak minden aspektusában, még a legmélabúsabb és legdrámaibb aspektusaiban is megéljem. Leopardi nem azért nagyszerű, mert magam tükröződöm benne, hanem éppen azért, mert szavai megrázzák és kitágítják létmódomat, ahogyan a klasszikusok teszik.⁴

D’Avenia írása kísérlet arra, hogy a befogadói tapasztalatát tegye narratívája nehézkedési pontjává, egyben e narratíva kapcsán párbeszédre lépjen olvasójával. Leopardihoz hasonlóan ő is szimbolikus jelentőséget tulajdonít a gyermek- és felnőttkor közötti átmeneti időszaknak.⁵ A költő az emberélet

³ A könyv fejezetei az emberélet szakaszaihoz igazodnak, amelyek mindegyike egy-egy életfeladatot ölel fel: 1. Ifjúkor, avagy a remény művészete, 2. Felnőttkor, avagy a meghalás művészete, 3. Helyreállítás, avagy a törekenység művészete, 4. Elmúlás, avagy az újjászületés művészete.

⁴ Antonio Prudeniano, *D’Avenia: „In pochissimi credevano nel mio ‘folle’ libro su Leopardi...”* (intervista), <https://www.illibraio.it/news/dautore/davenia-libro-leopardi-intervista-422136/>, 2017. 02. 07.

⁵ A kötet teljes terjedelmének felét ennek az egyetlen életszakasznak szenteli az író. A serdülőkort az életfolyam spirális mozgásának mozdulatlan középpontját jelentő „elragadtatás” lehetséges forrásként határozza meg, vagyis olyan korszakként, amely meghatározó a felnőttként való kiteljesedés vagy beszűkülés szempontjából: „Aki történeteket mesél, az tudja, hogy az idő egy olyan mag, forrás körül forog, amely nem a kezdete, csupán a centruma, amelyhez képest az előtte felkészülés, az utána pedig megerősítés. Míg az életrajz a vonalhoz hasonlít, az élet inkább olyan, mint a spirál, a középpontja ugyanott marad, a percek pedig tekeregnek körülötte, hol közelebb, hol távolabb, attól függően, hogy az adott személy mennyire hűséges a saját eredetiségéhez. Ez a középpont az elragadtatás, a kamaszkor pedig a titkos szelencéje.” (24)

legkiteljesedettebb időszakát látja a 16-18 közötti években, amikor a boldog felnőtt lét optimista reményét még nem korrodálja az illúziófosztó tapasztalás, D'Avenia pedig a nagy döntések életszakaszaként definiálja azt, amelynek tétje a látszat-élettel való megelégedés vagy a félelem nélküli élet művészetének, a mély szenvedélyek megélésének felvállalása. Noha az identitás-keresés talán legérzékenyebb időszakáról van szó, ami finomhangolja a kamasz lelkeket, az útkereső ember időről időre megélt egzisztenciális elakadásai, az évek múlásával egyre sürgetőbbé váló számvetés szüksége legitimálják a befogadói tábor szükítésmentes vizsgálatát.

D'Avenia tehát Leopardi olvasásán keresztül, az irodalom eszközével vezeti olvasóját az önmagával és a világgal való kapcsolódásainak újrarendelésében, a harmonikus és egészséges viszony visszaállítása szándékával. Mindezt azonban célzott retorika nélkül teszi, inkább ahhoz hasonlóan, ahogy az irodalomterápiás foglalkozáson a terapeuta, „közös” olvasással, „beszélgetve”:

Egy másik ember által írt sorokat olvasni olyan, mintha levelezésbe kezdenénk vele (...). A költészet palackba zárt üzenet, amelyet az a remény éltet, hogy egyszer csak, egy másik időben, párbeszédre léphet. (13)

D'Avenia szövege kilép a történetiségbe ágyazottságából, az olvasás *itt és most*jában testet öltött szavak pedig az olvasó személyiségének alakulására prospektív módon hatnak. A saját és a szövegkorpusz elemmé tett *Másik* történetek egymást keresztező struktúráját ebbe a dimenzióba helyezi, egyben a befogadói oldal figyelmét a személyes válaszokra irányítja. Az olvasói tábor polarizáltsága az olvasási folyamat dinamikájában még hangsúlyosabbá teszi az irodalmi szöveggel kialakított interakció meghatározó szerepét, valamint az olvasói jelentéstulajdonítás elsődlegességét. D'Avenia könyvében a folyamat láncolatává alakul. Az olvasóként végzett jelentésalkotása a Leopardi-szövegekben való önmagára ismerésből, a kamasz-D'Avenia és Leopardi „találkozására” való visszaemlékezésből indul, majd a könyv olvasójának jelentéstulajdonító aktusában végződik:

Ezeken az oldalakon, kedves olvasó, erről [a félelem nélküli élet titkáról] szeretnék mesélni neked, mintha csak baráti beszélgetésen ülnénk, netán egy kötelezettségek nélküli este félhomályában. Sőt, leginkább azt szeretném, ha attól a barátomtól hallanád elbeszélni, aki nekem is elárulta. Attól, aki tizenhét éves koromban átlépte a szobám küszöbét, és soha többé nem hagyta el. (11)

Az olvasás és az írás egyszerre reflektív és önreflektív kibontakozás.⁶ A történetbe fordult tapasztalások és a tapasztalások történetbe fordulása természetes módon követik egymást. A folyamat dinamikájának lényegét V. Gilbert Edit szavaiban ragadhatjuk meg: „az értés, értelmezés, önértés és

⁶ Béres Judit: „Azért olvasok, hogy éljek”: Az olvasásnépszerűsítéstől az irodalomterápiáig, Kronosz Kiadó, Pécs, 2017, 112.

a másik megértése együttesen alkotják, definiálják a szöveggel való találkozás élményét, értelmét, ontológiáját”⁷. Az irodalomterápia működési folyamatába helyezve D’Avenia szöveggel való munkája az identifikáció, katarzis, belátás és univerzalizáció lépcsőfokait járja be,⁸ és ugyanennek az útnak megtételére hívja olvasóit is: a Leopardi köré írható (a tőle származó és a róla szóló értekező művek együttese alkotta) szövegvilágban azonosítja azokat a jegyeket, amelyek alkalmasak a saját identitásmodelljének megfelelő értelmezési pozíció kialakítására; bizonyos fokú érzelmi megindulás kíséretében, mintegy katartikus élményként felismeri a saját elragadtatása szempontjából meghatározó élményeket; mint problémát belátja az elragadtatáskor megnyilatkozó elhíváshoz való hűség szükségét; végül a saját tapasztalatának, az elhívás során megvilágosodó életfeladatnak megalkuvásmentes felvállalásában megéri az egyetemes emberit,⁹ amelyet aztán a tanórai „csoportos” feldolgozások során, valamint az írás révén ő maga állít terápiás célok szolgálatába közönsége önismereti munkájának megsegítésére.

A fentiekben felvázolt önismereti folyamat fontos eleme a Leopardi-szövegekkel kialakított értelmezői munka a költővel, annak műveivel, illetve a „kliensekkel” dialogizáló D’Avenia részéről. E párbeszéd nyomatékosságát a mesélésre és a válaszadásra buzdító nyelvi fordulatok ritmikus előfordulása jelzi. Az író válaszokat akar Leoparditól, egyben vallomásra bírni az osztályteremben helyet foglaló diákokat és az olvasót: „Ezek az oldalakon kérdéseket teszek fel (az irodalom arra való, hogy kérdéseket tegyen fel, nem pedig arra, hogy kikérdezzen), és válaszolok Leopardinak” (13) – írja a bevezető fejezet végén. Az ember elidegeníthetetlen törekvése a megértés, a jó kérdés pedig olyan személyes válaszokat hív elő, amelyek alkalmasak a saját ideák megvilágítására, a problémák adekvát orvoslására,¹⁰ hiszen a miértek, az ok-okozati összefüggések feltárása a kérdésekre adott válaszokban rejlik. A fejezetek felépítésében tetten érhetővé válik az irodalomterápiás foglalkozás leképeződése. D’Avenia személyes olvasói jelentéstulajdonítása átkerül a feldolgozás közös terébe, miközben az irodalmi szöveg (Leopardi művei) ezen áttét katalizátorává válik.

⁷ V. Gilbert Edit: *Biblioterápia mint alkalmazott irodalomtudomány és lehetséges oktatási modell*, in *Helikon* 62/2 (2016), Biblioterápia, irodalomterápia, 242.

⁸ Vö. Caroline Shrodes: *Bibliotherapy*, in *The Reading Teacher* 9/1 (1955): Reading and the Emotions (24–29), 24; továbbá Rosa Mininno: *La biblioterapia applicata nella formazione e nell’educazione*, in *Biblioterapia a scuola. Il benessere attraverso i libri*, szerk.: Marco Dalla Valle, Maria Greco és Irene Monge, Editrice Bibliografica, Milano, 2022, 26.

⁹ Vö. még Mazza RES-modelljének R komponense, amelyet idéz Béres Judit: *Élet a sorok között: Irodalomterápiás gyakorlatok mindenkinek*, Libri Kiadó, Budapest, 2022, 13–17. (különös tekintettel 14–15).

¹⁰ Vö. Irene Monge: *Filosofia e narrazione in dialogo: la biblioterapia filosofica*, in *Biblioterapia a scuola. Il benessere attraverso i libri*, 53–54.

Az irodalomterápiás foglalkozások egyik legfontosabb mozzanata szintén a terapeuta és a résztvevők között kialakuló/kialakítandó dialógus. Béres Judit a biblioterápia módszertanának alapmodelljét kidolgozó Arleen McCarty Hynes és Mary Hynes-Berry szerzőpárosra hivatkozva a személyes bevonódás szempontjából tartja ösztönzendőnek a párbeszédet, ennek során ugyanis lehetősége van a feleknek egymással megosztani a „személyes érzéseiket, gondolataikat, élettapasztalatukat”, miközben „elkezdik mindezt új megvilágításban megérteni és értékelni”.¹¹ D’Avenia könyvében ebből a multidirekcionális és konstans dialógusból nőnek ki egyszerű természetességgel a szöveggel való munka konkrét lenyomatai, az egész kötetet behalózó mikrotörténetek. A diákok által írt és egyéb vendégszövegek mintegy legitimálják a szerző vállalkozását. A metafora, amely egységbe fogja a történeteket, a ‘stanza’, amelynek köznapi ‘szoba’ és a *dal* (Leopardi költészetének egyik meghatározó) lírai műfajának strófikus egységét (stanza) jelölő jelentései között izgalmas feszültség keletkezik. Itt jön létre az elbeszélés tere. A szoba/‘stanza’ intim szférájába a bizalom ajtaján keresztül lehet belépni (vö. 11), vagyis olvasóként Leopardi költészetének szobájába kérünk bebocsátást, a küszöbön átlépve a benti és a kinti világ közötti határvonalon kerülünk túlra, abba a valóban intim szférába, amely mindig is elhatárolt térként öleli körül a külvilágra csak rátekintő, de a benne való megmerítkezés örömétől megfosztott költőt. A szoba egyben a költészet belső tere is, Leopardi elhívásának, azaz életfeladatának képi kivetülése, amely a személyiség külvilág számára láthatatlan rétegének van fenntartva. A metafora még gazdagabb kibontásához D’Avenia megidézi a kamaszok szobájának képét. A küszöb a kamasz- és a felnőttkor közötti határmezsgye: az egyik oldalon a káosz, a másikon a jól szabályozott rend, ahonnan csak különleges „engedéllyel” léphetünk át az előbbibe, mivel az a kamasz lelkének titkos univerzuma is egyben. Az irodalomterápiában csakúgy, mint D’Avenia könyvében a tanár elbeszélő által megszólított kamaszok esetében az önmegértést segítő, a személyiségfejlesztő vagy épp a személyiség elakadását okozó probléma megoldása során az *Én* eme határain (küszöbjein) túl nyíló intim teret vesszük célba. Az *Én* és a *Másik* között természetesen ugyanúgy ott húzódik ez a határ, a csoportos irodalomterápia során ezért a problémáinkat különböző perspektívából szemlélő csoportmunka hozzásegíthet önmagunk *Másikban* való tükröződését felismerni, azaz a másik ember szobájába belépni. D’Avenia könyve, ahogyan irodalomórája is ugyanezen célok szolgálatában áll. A közös olvasás és feldolgozás szinergálja a jelenlévők közötti interakcióból származó pozitív hatásokat. Ahogyan Béres Judit mondja, a csoportmunkának „a résztvevők

¹¹ Vö. Béres, *Élet a sorok között: Irodalomterápiás gyakorlatok mindenkinek*, 13.

egyéni olvasatai és személyes vonatkozású közlései közötti interakciókat, reflexiókat, ezek érzelmileg felszabadító, kognitív síkon befolyásoló, fontos belátásokat előmozdító hatása”¹² van.

Az intertextualitásba bevont szövegek kiválasztásának alapjául – a költészet iránti elhívástól egészen a költő haláláig – egy erősen átnarrativizált élet-történet legfontosabb mozzanatai szolgálnak, műfajilag pedig a legváltozatosabb mintázatot alkotják: a versektől a levelezésekig, a *Zibaldonéból* vett részletektől az egyéb prózai írásokig az egész életmű le van fedve. D’Avenia stratégiája a tanárember figurájára fókuszál, de talán nem világos azonnal, hogyan hozható összefüggésbe mindez a „terápiás” célokkal.

Az irodalomterápia elsődlegesen az egyén önismereti fejlődését támogatja az olvasás (és az írás) bevonásával, célja pedig a személyes – testi-lelki-szellemi – egészség megteremtése az én – többek között – lelki egyensúlyi helyzetében bekövetkezett sérüléseinek helyreállításával, illetve olyan (prevenációs) személyiségvédő és -fejlesztő tevékenységek összessége által, amelyek képesek ezen egyensúlyi helyzet kibillenését megakadályozni. Ennek során a terápiás fél önmagára való fókuszálásának elősegítése a cél a szöveggel kialakított adaptív (olvasás) vagy kreatív (írás) viszonyuláson keresztül. E szöveg-egyén, illetve egyén-szöveg viszonylatba lép be leplezetlen, de facilitátori minőségében mégiscsak manipulatív módon a terapeuta: ld. D’Avenia Leopardi-értelmezésének személyességét, amit tendenciózusan közvetít a költő alakja és műve iránti szenzibilizáció során. A rendszer rugalmasságának garanciája a befogadás és alkotás szabadságát megélt szubjektum autonómiája és viszonylagos önkénye. A biblioterápiás hatásmechanizmus szempontjából tehát iránymutató nemcsak a terápiában részt vevő fél egzisztenciális helyzete (jelen esetben a kamaszkor krízise, a valóságból a virtuális világba menekülő fiatalok cél nélkülisége, vagy az olvasó kiüresedett élete) és az ennek szolgálatába állított terápiás cél, hanem alapvető fontosságú az alkalmazandó szöveg is, amelynek kiválasztását többek között a terapeuta saját olvasata határozza meg.¹³

Amennyiben elfogadjuk, hogy az imént felsorolt faktorok nem egyszerűen csak összetevők a biblioterápiában, hanem minőségük alapvetően meghatározza annak lehetséges alkalmazási területeit, könnyen belátható, hogy nem teljesen illegitim a biblioterápia oktatásban történő alkalmazása. A pedagógus munkájának a szakterületi műveltség átadásán túli nevelői feladata a teljes személyiség fejlesztő, formáló-alakító nyomon követése és az önmaga

¹² Béres Judit: *Egy személyközpontú biblioterápia felé*, in *Helikon* 62/2 (2016), Biblioterápia, irodalomterápia, 263.

¹³ Erre vonatkozóan ld. Jakobovits Kitti: *Irodalomterápia: A könyvespolcod pszichológusszemmel*, Kulcslyuk Kiadó, Budapest, 2021, 89.

megvalósítására képes, autonóm szubjektummá válásában való támogatása.¹⁴ Az irodalomterápia ebben a folyamatban hatékony eszköz lehet a pedagógus kezében.¹⁵ Amikor D’Avenia a szövegszervezés vezérfonalául Leopardi életrajzát és műveit választja, az irodalomterápiának ezen aspektusát ötvözi egy terápiás céloktól idegen oktatási intenciókkal. De vajon tényleg inkompatibilis területekről lenne szó?

V. Gilbert Edit a biblioterápia mint lehetséges oktatási modell apropóján vizsgálja a kérdést, hogy mennyiben egyeztethető össze az irodalomterápiával természetes közösséget alkotó élményközpontú pedagógia a diák személyes hermeneutikai munkájának és az emocionálisan is plasztikussá tett individuális olvasatnak teret nem engedő, irodalomtörténet-centrikus kimeneti követelményekkel.¹⁶ Válasza szerint a szakmai és az átlagolvasó olvasása közötti távolság valójában elenyésző, ahogyan az előbbiében benne van az élvezeti faktor, úgy az utóbbi esetében is fontossá válhat a mentális analízis és az esztétikai mérce.¹⁷ D’Avenia szövege tulajdonképpen ennek a találkozásnak a reprezentációja. A Leoparditól kölcsönzött szövegbetétek az adott fejezet témájához illeszkednek, a személyes élmények és jelentések előhívását támogatják, miközben a beékelődő történetek eltávolítják őket egymástól. Ebbe a keletkező térbe furakodnak be a kamaszokkal és az olvasóval folytatott párbeszéd, a személyes történetek és visszaemlékezések, s mindenekelőtt Leopardi életének adott téma szempontjából releváns mozzanatai, amelyek funkciója, hogy felületet adjanak a *saját* történetünkre való ráismerésre a *Másik* elbeszélésében, a *Másik* történetében.

D’Avenia nem hisz a valóságból és időből kiragadott, csak a (tan)könyv lapjain élő szerzőben.¹⁸ Az irodalmi szövegekkel létrejövő párbeszéd együtt halad a Leopardi személyét megszólító retorikai fogásokkal, így a szerző Leopardi-értelmezése által átdimenzionált meséje túlnő a puszta biográfia keretein. A bizonyos kérdések iránti érzékenyítés *terápiás* intenciója mellett ezért megfigyelhetők a szakmai olvasónak egy jól kontúrozott Leopardi-kép kialakítására tett hermeneutikai erőfeszítései is. A kettő együtteséből alkotja

¹⁴ Ld. az irodalomterápia által előidézett szociális készségbeli és kognitív változások számbavételét in Béres J.: *Élet a sorok között. Irodalomterápiás gyakorlatok mindenkinek*, id., 26–31. (részben McCullis-Chamberlain alapján).

¹⁵ Ld. Rosa Mininno: *La biblioterapia applicata nella formazione e nell’educazione* és Maria Greco: *La biblioterapia nella pratica pedagogico-didattica* című írásai, in *Biblioterapia a scuola. Il benessere attraverso i libri*, id., 23–27 és 79–87.

¹⁶ V. Gilbert: *Biblioterápia mint alkalmazott irodalomtudomány és lehetséges oktatási modell*, 239.

¹⁷ Uo. 241–242. A témával kapcsolatban ld. még Papp-Zipernovszky Orsolya: *Az irodalmi műalkotás jellegzetességei*, in *Helikon* 62/2 (2016): Biblioterápia, irodalomterápia, 214.

¹⁸ Prudenzeno, D’Avenia: *„In pochissimi credevano nel mio ‘folle’ libro su Leopardi...”*

meg D’Avenia azt a történetet, amely – az empátia felébresztésén át – az olvasó saját történetéhez a Másik nézőpontját szolgáltatja.¹⁹ A Másikkal való találkozásban az olvasás nyitja meg a tér-idő konstellációt, ahová belépve az egyén öndefiníálása végbemehet (vö. 29). Az olvasói pozíció felvételéről írt, erősen calvinói ihletésű sorok ebben a tér-idő összefüggésbe helyezik bele az olvasás aktusát: „Gondolj bele, olvasó, abba, ami *most* történik veled, arra a bizalomra, amelyre e könyvet kinyitva lépsz, s amely az olvasásban teljesedik ki egy régi vagy modern villanykörte tüzénél, az *ágyadban fekvő vízszintesen...*” (11). D’Avenia eme elbeszélői stratégiája tulajdonképpen Marco Dalla Valle egyik ún. „alkalmazható technikáját” valósítja meg: a didaktikai programban szereplő művek feldolgozása során legitim – bár módszertanában új stratégiákat követelő – törekvés lehet az életrajzot beemelni, ám mindenképpen tanácsos azt narratív módon összekötni az irodalmi szövegekkel/művel.²⁰

Az irodalomterápiának a teljes személyiség formálásában játszott pedagógiai szerepe kapcsán érdemes szót ejtenünk D’Avenia elbeszélői attitűdjének másik sajátos jegyéről, a szöveg kulcsfogalmainak mélyebb jelentését megvilágító etimológiai elemzésekről. Nem pusztán a klasszikus műveltségű latin–görög szakos tanár térköveteléséről van szó. D’Avenia írásmódjában és filozófiájában az a humanista tradíció köszön vissza, amely hitt a szó episztemológiai erejében és – a *studia humanitatis* ideáljának megfelelően – az embert egységében, valamennyi lelki *facultas*ának komplexitásában szemlélte, a filológianak filozófiai rangot adva vallotta, hogy az ember lényegére vonatkozó igazságokhoz a nyelven keresztül visz az út. A szavak etimológiája a nyelvben megnyilatkozó megismerés lehetőségére irányítja a figyelmet. D’Avenia történetmondásába beleszövi és *irodalomterápiás* beszélgetéseinek sarkpontjaivá teszi a filológusi munkát. A humanista tudományok presztízse melletti kiállása így természetes módon fordul át a racionalizmus kritikájába, hiszen Descartes megismerő funkciójuktól megfosztotta, pusztá műveltségi tényezővé tette a humanista tudományokat. Az oktatásban túldimenzionált szerepet kapott a kritikai gondolkodás, míg az *ingenium*, a fantázia, a nyelvészeti stúdiumok és a költészet művelése elsorvadt. Nem nehéz ráismerni Vico gondolataira,²¹ akihez hasonlóan D’Avenia is azt várja az iskolától, hogy

¹⁹ Vö.: „Ez tehát egyfajta empátia, amelynek tüneti funkciója a másik történetét metabolizáló én konstitúciója. Más szóval, egy olyan átfogó felismerés, amelyben az egyediség eltűnik. (...) Az auto/biográfiai elbeszélés kicserélésében (...) a másik történetének elbeszélésében felismerjük saját énként jelentését, különösen, ha ez a történet szenvedésről és nyomorúságról szól. A hasonlóság nyújtotta kényelem győzedelmeskedik a megkülönböztetés relacionális státusa felett.” Adriana Cavarero: *Tu che mi guardi, tu che mi racconti: Filosofia della narrazione*, Feltrinelli, Milano, 1998³, 119.

²⁰ Vö. Marco Dalla Valle: *Biblioterapia: verso un modello italiano*, in *Biblioterapia a scuola. Il benessere attraverso i libri*, 47.

²¹ Vö. Giambattista Vico: *Autobiografia scritta da se medesimo*, <http://www.nilalienum.it/Filosofia/Filosofia/Autori%20e%20Opere/Vico/VicoAutobiografia.pdf>, 6–7.

ne egyoldalúan gondolkodják az emberről, a fantázia és a képzelet gondozásával pedig adja meg a fiataloknak az élethivatásukra való ráatalálás szabadságát (vö. 48–49). Az élet az ész és az érzélem közötti feszültségből, a kettő közötti folyamatos áramlásból születik, mondja. Szerinte Leopardi ezt az eszményi harmonikus egységet hozta vissza a képzelet, az illúziók fontosságának költészetté emelésével, a szív újbóli felszabadításával egy Descartes utáni barbár korban, amely csakis az értelem, a ráció diktatúrájában hisz (vö. 54–59).

D’Avenia könyvében tett *irodalomterápiás* sétánk vége felé közeledve talán megállapíthatjuk, hogy Leopardi életművének távolról sem didaktikus áttekintése, amelyben ennek ellenére kimondásra kerülnek költészetének legfontosabb üzenetei és jegyei, valóban autentikus modellt állít arra, hogyan lehet az irodalomterápiát az oktatásba úgy beépíteni, hogy ne sérüljön a személyközpontú terápia és az élménycentrikus oktatás elve, ugyanakkor kielégüljön a „hagyományos” irodalomtörténeti szemléletű tanítás kimeneti körülményekre összpontosító gyakorlata is. Természetesen egy ilyen pragmatikus leegyszerűsítés messze nem tükrözi D’Avenia szövegének jelentésgazdagságát, amelyben egy olyan Leopardi történetét ismerhetjük meg, aki kérdéseket tesz fel, tanít és érzelmileg motivál bennünket, de mindenekeelőtt arra ösztönöz, hogy olvassuk vagy újraolvassuk őt.